

Milorad Stamenović * Branislav Gulan * Branko Dragaš

SRBIJA DANAS

*SAVREMENI ASPEKTI
NEOLIBERALIZMA, EKONOMIJE, DEMOGRAFIJE,
ZDRAVSTVA, BEZBEDNOSTI I TRANZICIJE*

Urednik
Milorad Stamenović

Milorad Stamenović * Branislav Gulan * Branko Dragaš

SRBIJA DANAS

***SAVREMENI ASPEKTI
NEOLIBERALIZMA, EKONOMIJE, DEMOGRAFIJE,
ZDRAVSTVA, BEZBEDNOSTI I TRANZICIJE***

Prometej
Novi Sad, 2017.

Milorad Stamenović * Branislav Gulan * Branko Dragaš
SRBIJA DANAS

*SAVREMENI ASPEKTI
NEOLIBERALIZMA, EKONOMIJE, DEMOGRAFIJE,
ZDRAVSTVA, BEZBEDNOSTI I TRANZICIJE*

Izdavač
PROMETEJ

Za izdavača
Zoran Kolundžija

Urednik
Milorad Stamenović

Recenzenti
Prof. dr Gojko Rikalović, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu,
predsednik Društva ekonomista Beograda
Prof. dr Rajko Bukvić, Institut „Jovan Cvijić“ SANU, Matica srpska
Prof. dr Zoran Dragišić, Fakultet za bezbednost, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Mihajlo Jakovljević, Medicinski fakultet, Univerzitet u Kragujevcu /
Hosei univerzitet, Tokio, Japan / Institut za zdravstvenu metriku i trendove,
Univerzitet u Vašingtonu

Priprema i štampa
Prometej, Novi Sad

Lektura i korektura
Svetlana Zejak Antić

Dizajn korica
Prof. dr Jugoslav Vlahović

Tiraž: 500 primeraka

ISBN

*Ovu knjigu posvećujem ćerki Klari i sinu Stefanu,
svoj deci Srbije i njihovoj budućnosti.*

Milorad Stamenović

SADRŽAJ

PREDGOVOR	19
PREFACE	23

POGLEDI

Branko Dragaš

KRAH NEOLIBERALIZMA	29
Uzroci krize.....	29
Dolar i zlato	33
Neoliberalizam	35
PC i mobilni telefoni	41
Nova prevara.....	44
Hipotekarni krediti	46
Kriza.....	48
Dugovi.....	53
Državni kapitalizam.....	54
Scenario raspleta	57
Narodni kapitalizam	58
Zajednica.....	59
Duhovni preporod	61
Opasnosti.....	61
Srbija i neoliberalizam	62
Gde ulagati?	64
Moj obračun sa njima	64
Zaključak	67

I

EKONOMSKA TEORIJA I GLOBALNI ASPEKTI

Milorad Stamenović

O NEOLIBERALIZMU, GLOBALIZACIJI I TRŽIŠNIM EFEKTIMA.....	71
Kratak osvrt na razvoj današnjeg ekonomskog sistema	71
Koncept neoliberalizma	74
Neoliberalizam i globalizacija	80

Branislav Gulan

SVET, HRANA I SIROMAŠTVO	87
Izazovi svetske ekonomije – rizici na globalnom planu.....	87
Glad jede milenijumski cilj.....	88
Slika nejednakosti	89
Intervencije u tri pravca.....	91
Dve milijarde ljudi izašlo iz bede	91
Rast proizvodnje žitarica	93
Bogatstvo bogatih.....	94
Životni vek.....	94
Četiri stotine miliona ljudi u Aziji živi sa 1,9 dolara dnevno.....	94

II EKONOMIJA SRBIJE

Milorad Stamenović

STVARANJE NEKIH INSTITUCIONALNIH USLOVA ZA IZGRADNJU MODERNE PRIVREDE

TOKOM 19. I POČETKOM 20. VEKA	99
Srpska ekonomija i lideri nakon Prvog svetskog rata	104
Ministri finansija nekad i sad	111
<i>Ministri finansija Kneževine Srbije (1861–1882)</i>	<i>111</i>
<i>Ministri finansija Kraljevine Srbije (1882–1918).....</i>	<i>112</i>
<i>Ministri finansija Narodne/Socijalističke Republike Srbije (1946–1991).....</i>	<i>115</i>
<i>Ministri finansija Republike Srbije (1991–2000).....</i>	<i>115</i>
<i>Kolegijum ministara finansija Republike Srbije (2000 – 2001).....</i>	<i>116</i>
<i>Ministri finansija Republike Srbije (2001–2012).....</i>	<i>116</i>
<i>Ministar finansija i privrede Republike Srbije (2012 – 2013)</i>	<i>117</i>
<i>Ministri finansija Republike Srbije 2013.....</i>	<i>117</i>
Guverneri nekad i sad	118
<i>Period osnivanja Narodne banke Srbije.....</i>	<i>118</i>
<i>Guverneri Narodne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.....</i>	<i>118</i>
<i>Guverneri Narodne banke Kraljevine Jugoslavije</i>	<i>118</i>
<i>Guverneri Narodne banke Federativne Narodne Republike Jugoslavije.....</i>	<i>119</i>

Branislav Gulan

EKONOMIJA SRBIJE.....	121
Čekajući bolji život.....	121
Rast obećanja i duga.....	122
Novac dijaspore	123
Zaraza čekanjem.....	124
Oporavak srpske ekonomije	124
Država je najveći devizni špekulant u Srbiji	126
Kritika za zaduživanje.....	126
S obe strane švajcarskog problema.....	127
Svi u Srbiji moraju da stegnu kaiš	127
Uspesi.....	128
Zlatne osamdesete – Jugoslavija iz ugla novinara <i>Njujork tajmsa</i>	130
Posle njega sve je otišlo dođavola	132
Neverovatni rezultati.....	134
Sankcije i život – preživljavanje u nemaštini	134
Kako se „zakuvalo“	135
Ciljano na Miloševićevu kliku	136
Međunarodne sankcije prema SRJ	137
Zadružni savez Srbije	138
Ratna razaranja i obnova zadruga.....	139
Tri oblika svojine	140
Razlike i sličnosti.....	141
Prognoze premijera Aleksandra Vučića.....	142
Kada će konvertibilni dinar?.....	143
Vučićevo sumiranje: „Radili smo i postigli mnogo“	143

III DEMOGRAFIJA

Branislav Gulan

RURALNE SREDINE U SRBIJI 2017. GODINE	149
Iskustva nerazvijenih i razvijenih.....	150
Ruralna Srbija.....	152
Spomenik selu.....	152
Agrarna zemlja	153
Sela u Srbiji	154

<i>Primer regiona Kraljeva</i>	154
<i>Škole i đaci</i>	155
<i>Primer Rivice i njenog jedinog đaka prvaka</i>	155
Sela i đaci – više sela nego đaka	156
<i>Selo Rastelica</i>	157
<i>Crna Trava</i>	158
Škole u brojkama	158
Racionalizacija mreže	159
Prekobrojni nastavnici	160
<i>Tovrljane: škola posle 20 godina</i>	161
<i>Kosjerić: zaustaviti gašenje seoskih domaćinstava</i>	162
<i>Koritnjak kod Niša: selo koje ne broji stare i ne čeka nove godine</i>	162
Crne prognoze: Srbi među jedanaest naroda koji izumiru	163
<i>Stari momci</i>	165
<i>Kao na kraju sveta</i>	165
Povratak nije „poseljačenje“	166
Tužna slika sela u Srbiji.....	166
<i>Selo sa tri stanovnika</i>	168
Srbija – region bez GMO?.....	171
Mudar i tih povratak	172

IV ODNOS DRŽAVE PREMA POLJOPRIVREDI I STANOVNIŠTVU

Branislav Gulan

DRŽAVA I SELO – SPASAVANJE SELA

I POLJOPRIVREDE	177
Proces nestajanja sela	177
Deagrarizacija.....	177
Reforma zemljišnih odnosa.....	178
Zadruga opšteg tipa.....	179
Organizacija poljoprivredne proizvodnje.....	179
<i>Donet je Zakon o zadrugama</i>	179
Reorganizacija mreže seoskih naselja	180
Održiva sela	181
Tradicionalan način života	182

<i>Agrarna zemlja</i>	183
<i>Okosnica ekonomske stabilnosti</i>	183
Negativni trendovi na selu	184
Tradicija zadrugarstva.....	185
Srbija najgora u eks-Yu regionu	186
Zakoni tržišta i snaga velikih.....	187
Da li je bitka za sela izgubljena?	189
Prenaseljenost i (ne)rad	190
Stanovništvo u gradovima i opštinama.....	191
Regionalizacija poljoprivredne proizvodnje.....	192
Evropska iskustva	194
<i>Šta nas čeka?</i>	195
<i>Branislav Gulan</i>	
REINDUSTRIJALIZACIJA AGRARA SRBIJE	197
Gubitak zemlje.....	197
Propast nerealnih želja.....	198
Šta nam je činiti	199
Potencijali	200
Snovi o novcu.....	200
Očekivanja... ..	202
Stočarstvo u Srbiji.....	203
<i>Orijentacioni bilans goveda</i>	204
<i>Orijentacioni bilans goveđeg mesa</i>	204
<i>Sektor svinjarstva</i>	205
<i>Orijentacioni bilans svinja</i>	205
<i>Orijentacioni bilans svinjskog mesa</i>	206
<i>Sektor ovčarstva</i>	206
Živinarstvo.....	206
<i>Ukupan broj živine (u 000)</i>	206
Preporuka EU	207
Rezultati popisa stanovništva Srbije	208
Siromašna agrarna zemlja	210
Pad potrošnje.....	210
Očuvanje zemljišta i regionalizacija.....	212
Problem državne zemlje.....	212

<i>Izvoz kukuruza i uvoz svinja</i>	213
Promena proizvodne strukture	214
<i>Lokacije</i>	215
Izjednačena vrednost Kombinata i Železare	215
Literatura	216

V TRANZICIJA

Milorad Stamenović

TRANZICIONI PROCESI	221
Privatizacija – Ruska Federacija	223
Privatizacija u istočnoevropskim državama – Mađarska	225
Privatizacija u istočnoevropskim državama – Češka i Slovačka	227
Tranzicija i privatizacija u Srbiji.....	229
<i>O hronološkim događajima koji su prethodili tranziciji</i>	230
NATO bombardovanje i uticaj na neke segmente ekonomije	230
<i>Zakonsko-pravni okvir privatizacije u Republici Srbiji</i>	234
<i>Privatizacija u Republici Srbiji</i>	237
<i>Privatizacija privrednih subjekata – aktuelno stanje</i>	241

Branislav Gulan

PRIVATIZACIJA U AGRARU – ČIJA JE OVO ZEMLJA?	249
Pokidani reprodukcioni lanci.....	250
Ekstenzivnost.....	251
Veleposednici i posedi.....	252
Radnici bez egzistencije	253
Da li je kriva prethodna vlast?	254
Kad ne mogu mađarske, stranci će orati srpske oranice	256
Prodaja suvereniteta – Korupcija i birokratija od Obrenovića do danas	257
Nameran stečaj	258
Sve manje vremena za zaštitu srpskih oranica	258
Državno zemljište ne prodavati pre restitucije.....	259
Uspori i pad.....	261
Prodaja imanja kosovskim Albancima	261
Strane gazde.....	262
Veleposednici praznih staja	262

Agrar u BDP-u.....	264
Paorima uzimaju zemlju ispod žita	264
Prebrza prodaja zemlje	265
Sporazum SSP.....	265
Vlada piše Briselu.....	266
Slovo iz Ustava i primeri	267
Obećanja i očekivanja	268
Ograničenja zbog zaštite.....	269
Izuzeto nacionalno bogatstvo.....	270
Zlato ostalo za kraj	270
Prazne staje napuniti junadima.....	272
VELIKI POLJOPRIVREDNI SISTEMI I POLJOPRIVREDNA PREDUZEĆA NA PODRUČJU BEOGRADA – PROIZVODNI KAPACITETI, RESURSI I RAZVOJNI PLANOVI	273
Značaj velikih poljoprivrednih sistema za poljoprivredu grada	273
U procesu privatizacije nisu ostvareni očekivani rezultati	274
Značajna funkcija poljoprivrednih kombinata u dosadašnjem periodu.....	275
Aktuelni problemi	275
Razvojne perspektive	276
Proizvodni kapaciteti i resursi.....	276
Proizvodnja na godišnjem nivou.....	278
Stočarstvo u 2010. godini.....	278
Proizvodnja mleka.....	278
Naredni zadaci poslovne i razvojne politike.....	280
PKB „Voćarske plantaže“ – Boleč.....	280
Fabrika stočne hrane PKB „Inshra“	281
„Eko-Lab“	281
Rekapitulacija investicionih ulaganja	281
„Dragan Marković“, Obrenovac–Beograd	282
<i>Projektovani kapacitet</i>	<i>282</i>
<i>Planirana investiciona aktivnost.....</i>	<i>282</i>
<i>DP PIK „Zemun“ u restrukturiranju</i>	<i>283</i>
Taoci svetskih korporacija	285
Državno zemljište ne treba prodavati pre restitucije	286
Literatura	288

VI BEZBEDNOST

Milorad Stamenović

BEZBEDNOSNI ASPEKTI REPUBLIKE SRBIJE – CAMERA OBSCURA.....	291
Nacionalni i verski ekstremizam	291
Obaveštajna delatnost	293
Organizovani kriminal.....	297
Korupcija	298
O odnosu prema korupciji – nekad i sad	300
Narkomanija	303

VII ZDRAVSTVENI SISTEM REPUBLIKE SRBIJE

Milorad Stamenović

ZDRAVSTVO U REPUBLICI SRBIJI.....	309
Zdravstvo i globalizacija	309
Javno zdravlje	310
Zdravstvena politika i menadžment.....	313
Finansiranje sistema zdravstvene zaštite	315
Zdravstveni sistem u Republici Srbiji	317
Zdravstveno osiguranje.....	321
<i>Razvoj zdravstvenog osiguranja u svetu</i>	<i>323</i>
<i>Razvoj sistema zdravstvenog osiguranja u Srbiji</i>	<i>323</i>
<i>Menadžment i finansiranje zdravstvenog osiguranja.....</i>	<i>324</i>
<i>Savremeni aspekti zdravstvenog osiguranja u Srbiji</i>	<i>326</i>
Dostupnost lekova	329
Prava pacijenata.....	335
<i>Prava na fizički i moralni integritet.....</i>	<i>335</i>
Skrining u praksi javnog zdravlja.....	339
Pravo na fizički i moralni integritet	342
Utilitarizam, kantijanizam, principizam kao etičke teorije i etički odbori	344
Hipokratova zakletva	345
Nirnberški kôd	346

Sanitarно-ekološki okvir i zaštita životne sredine	347
Istraživanja i razvoj u medicini – potencijal za unapređenje zdravstvenog sistema – Klinička ispitivanja	355
Međunarodna konferencija o Harmonizaciji (ICH)	360
Dobra klinička praksa i Direktive EU o kliničkim ispitivanjima	362
Informacije za pacijenta i informisana saglasnost kao standard.....	364
Etički sistemi donošenja odluka.....	365
Agencija za lekove i medicinska sredstva Republike Srbije	366
Reforma zdravstvene zaštite	371

VIII REZULTATI TRANZICIONIH PROCESA U REPUBLICI SRBIJI

<i>Milorad Stamenović</i>	
SRBIJA DANAS.....	379
<i>Status presence</i>	385
<i>Branislav Gulan</i>	
POGLEDI.....	390
Najjeftinije zemlje za život.....	390
Penzije uskoro neće imati ko da zaradi – ili: Rezultati reformi premijera Aleksandra Vučića.....	390
Pad broja penzionera, ali na kratak rok.....	391
Srbija – peta najstarija zemlja u Evropi.....	391
<i>Forbsova</i> lista najboljih zemalja za poslovanje.....	392
Kakva nam je država potrebna	393
Poređenja: Deset evropskih zemalja u kojima se živi gore i od afričkog proseka.....	394
Indeks bede u svetu	395
Standard Srbije	395
<i>Dojče vele</i> izveštava	396
Put do boljeg života – decenija visokog rasta	398
Nadoknaditi istorijski zaostatak.....	399
U 2.624 strane firme zaposleno 198.797 ljudi.....	400

XI LITERATURA

<i>Literatura</i>	401
<i>Elektronski izvori</i>	410

X BIOGRAFIJE

AUTORI	417
Milorad Stamenović	417
Branislav Gulan	418
Branko Dragaš.....	419
RECENZENTI	420
Prof. dr Gojko Rikalović	420
Prof. dr Rajko Bukvić	420
Prof. dr Zoran Dragišić.....	422
Prof. dr Mihajlo Jakovljević	422
AUTOR ILUSTRACIJE NA KORICAMA.....	423
Prof. dr Jugoslav Vlahović	423

XI IZVODI IZ RECENZIJA

Prof. dr Gojko Rikalović	425
Prof. dr Rajko Bukvić.....	426
Prof. dr Zoran Dragišić.....	428
Prof. dr Mihajlo Jakovljević	429

PREDGOVOR

Knjiga *Srbija danas – savremeni aspekti neoliberalizma, ekonomije, demografije, zdravstva, bezbednosti i tranzicije* predstavlja naučno-stručnu knjigu o savremenim aspektima srpske ekonomije i državnog uređenja u oblastima od značaja za Republiku Srbiju i njen dalji razvoj. Kada kažemo „oblastima od značaja“, tu se autori ograničavaju na polja stručnosti, i na segmente koji su mogli biti obrađeni i uklopljeni u celinu kako bi pružili čitaocu, ali i stručnoj i naučnoj javnosti, adekvatan prikaz obrađenih segmenata privrede, društva i savremenih ekonomskih aspekata razvoja kao i rezultata tranzicije Republike Srbije.

U knjizi je prezentovan deo koji se odnosi na globalna pitanja, ali i pitanja iz ekonomske teorije, koja reflektuju stavove, daju pojašnjenja i emituju činjenice kojim se rukovodi savremeno društvo.

Od posebnog značaja je oblast „Pogledi“ koja prethodi poglavlju „Ekonomska teorija i globalni aspekti“. Inspirisana je temom neoliberalizma koji u svom sadašnjem obliku, prema autoru Branku Dragašu, doživljava krah. Tekst „Krah neoliberalizma“ zasnovan je na dugogodišnjem iskustvu autora i prikupljenom stručnom i naučnom znanju, koje prožima lična intuicija i gde se kao rezultat čitaocu nudi aproksimacija kraha neoliberalističkog sistema i sledećim rečima definiše problem: „Dolar je ušao u sve domove sveta, svi su ga tražili, postao je statusni simbol uspeha i moći i niko nije pitao ko je pravi vlasnik FED-a“, a zatim se kroz delove teksta o hipotekarnim kreditima, dugovima, oblicima kapitalizma – segment neoliberalističkog uređenja razlaže i pojašnjava čitaocu. Zaključak je definisan sledećim rečima: „Ne možemo da trošimo više nego što proizvedemo. Zlatno pokriće mora da se vrati. Moraju da se uspostave prave mere vrednosti. Ne može se štampanjem dolara rešiti kriza. Dolar i evro nestaju kao valuta. Nova valuta mora biti pokrivena realnim vrednostima. Vreme obilja je završeno. Čovečanstvo je ugroženo. Nastaje novo doba“, a zatim zaključuje rečima: „Humanizam je budućnost naše zajednice na planeti.“

U okviru istog tematskog segmenta, u Poglavlju I, „Ekonomska teorija i globalni aspekti“, obrađen je razvoj današnjeg ekonomskog sistema, zatim koncept neoliberalizma i razmatrane su veze između neoliberalizma kao ideologije i globalizacije kao procesa, što je donekle u suprotnosti sa navodima prof.

Ljubomira Madžara o tome da nije tačno da je neoliberalizam vodeća ideologija globalizacije, jer je globalizacija proces, a procesi kao takvi ne mogu imati ideologiju, i da ideologiju mogu imati samo činioци, subjektivni, koji stoje iza globalizacije i u tom svojstvu produkuju upravljačka dejstva. Stoga se zaključuje da globalizacija nije upravljiv proces jer njoj doprinose razni faktori ali niko njome ne „upravlja“. Sa time da globalizacija nije ideologija već skup procesa se slaže i M. Steger. Međutim, treba imati u vidu da, iako globalizacija nije upravljiv proces, neoliberalizam potencijalno stvara okvire svojom ideologijom i time potencijalno omogućava ubrzani razvoj globalizacije. Neki autori su otišli i korak dalje i oformili termin globalni neoliberalizam. Stoga, postavlja se pitanje da li bi ideološka i ekonomska globalizacija trebalo da teže neoliberalističkom konceptu, odnosno, da li tome teže od samog početka procesa globalizacije. Da li globalizacija smanjuje državni intervencionizam i kako?

Takođe, u okviru istog poglavlja, Branislav Gulan je definisao globalne probleme koji su između ostalog izazvani globalizacijom, napretkom civilizacije i novim svetskim poretkom (problemi sa resursima, povećanjem populacije svetskog stanovništva i dr.).

Poglavlje „Ekonomija Srbije“ daje u početku prikaz ekonomske istorije Srbije, kroz stvaranje nekih institucionalnih uslova za izgradnju moderne privrede tokom 19. i početkom 20. veka, obrađenih od strane Milorada Stamenovića. Prikaz obuhvata važne periode i kultne ličnosti, obnavlja „gradivo“, kao podsetnik na doajene srpske ekonomije i daje prikaz retrospektivnog pogleda na rukovodioce najvažnijim srpskim ekonomskim institucijama – Narodnom bankom i Ministarstvom finansija. U okviru ovog poglavlja, autor je u tekstu „Ekonomija Srbije“ stavio akcenat na ekonomska kretanja posle 2000. godine i emitovani su podaci koji se odnose na ekonomske parametre efikasnosti (SDI, državna davanja, infrastruktura i dr). Kao zaključak razmatranja ekonomskih indikatora stiče se utisak o dve Srbije, onoj elitističkoj i onoj siromašnoj, kao i o obećanjima za koja ne postoje relevantni dokazi u ekonomskoj praksi.

U tekstovima „Zlatne osamdesete“, „Posle njega sve je otišlo dođavola“ i „Sankcije i život – preživljavanje u nemaštini“ – predstavljena je sažeta retrospektivna analiza ekonomsko-političkih kretanja tokom osamdesetih i devedesetih godina 20. veka. U nastavku, u tekstovima „Zadružni savez Srbije“ i „Prognoze premijera Aleksandra Vučića“, Gulan podseća na problematiku sa zadrugama ali predstavlja i dimenziju demagoške politike kojom se ne postižu adekvatni rezultati.

Poglavlje „Demografija“ bazirano je na dugogodišnjem radu B. Gulana i u okviru tekstova „Ruralne sredine u Srbiji 2017. godine“ prikazano je da se sela nalaze na raskršću između nestanka i opstanka i da je proces devastacije